

سفید رویان و سیاه رویان محشر

آیات ۱۰۶ و ۱۰۷ به دو گروه از انسان ها می پردازد: گروه اول کسانی هستند که در قیامت با چهره ای نورانی محشور می شوند و گروه دوم هم کسانی اند که با چهره ای تاریک و سیاه در محشر حاضر می شوند. (يَوْمَ تَبْيَضُّ وُجُوهُ وَتَسْوَدُّ وُجُوهُ)

جزء چهارم قرآن کریم که از آیه ۹۳ سوره آل عمران آغاز و به آیه ۲۳ سوره نساء ختم می شود در بردارنده آموزه ها و پیام های روح افزای الهی است که این نوشته تعدادی از آنها را نقل می کند :

آیه واجب شدن حج

آیه ۹۷ سوره مبارکه آل عمران آیه ایست که با نزول آن، وجوب حج به مردم اعلام شد. (وَلِلَّهِ عَلَى النَّاسِ حُجُّ الْبَيْتِ) البته نه تشریح ابتدایی و بی سابقه؛ بلکه تشریح امضایی نسبت به تشریح قبلی ابراهیم علیه السلام. [۱]

به عبارت دیگر این آیه حکم جدیدی را بیان نکرده؛ بلکه حکمی که از زمان ابراهیم علیه السلام و یا حتی حضرت آدم علیه السلام وجود داشت [۲] را مجدد به مردم اعلام و انجام آن را واجب کرده است.

تنها شرطی که در آیه برای وجوب حج ذکر شده مسئله استطاعت و یا همان توانایی است (مَنْ اسْتَطَاعَ إِلَيْهِ سَبِيلًا) که در روایات اسلامی و کتب فقهی، به داشتن زاد و توشه، وسیله سفر و توانایی جسمی، باز بودن راه و توانایی بر اداره زندگی به هنگام بازگشت از حج تفسیر شده است [۳].

دین؛ عامل وحدت جامعه و گرمی دل ها به هم

آیه ۱۰۳، ابتدا به امت اسلامی دستور می دهد به ریسمان الهی چنگ زنند و از هر گونه تفرقه و فرقه گراهی بپرهیزند. (وَاعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعًا وَلَا تَفَرَّقُوا) آنگاه نعمتی بزرگ و لطفی ویژه را یاد آور می شود که سبب شد آن جامعه ی درگیر و پر برخورد قبل از اسلام، به یک جامعه متحد و هم دل اسلامی تبدیل شود. (إِذْ كُنْتُمْ أَعْدَاءً فَأَلَّفَ بَيْنَ قُلُوبِكُمْ فَأَصْبَحْتُمْ بِنِعْمَتِهِ إِخْوَانًا)

رمز این اتحاد و همدلی در آن اعتصام به حبل الله است که در ابتدای آیه به آن امر کرد .

آنچه از روایات این بخش به دست می آید [۴] چنگ زدن به ریسمان خدا یعنی التزام علمی و عملی به پیروی از قرآن و عترت علیهم السلام که عامل وحدت دلها و حرکتی منسجم در مسیر ارزش ها و رسیدن به کمالات الهی است.

در اسلام، فرد هدف نیست؛ بلکه همه وسیله اند برای برقراری احکام و قوانین الهی و سوق دادن مردم به سوی کمالات انسانی از این رو آیه شریفه با صراحت و با لحنی توبیخی به عقیده ی فرد پرستی حمله ور شده

وعده خداوند به آمرین معروف و ناهیان منکر

موضوع آیه ۱۰۴ کسانی هستند که دیگران را به خوبی ها امر می کنند و آنها را از بدی ها باز می دارند؛ همین ها که در ادبیات دینی نامشان آمران به معروف و ناهیان از منکر است .

در پایان این آیه خداوند وصفی را به شکل ویژه برای این گروه به کار می برد که می توان آن را پاداش عمل و یا وعده خداوند به آنها دانست .

خداوند متعال با عبارتی که در قالب حصر بیان شده این گروه را اهل فلاح و سعادت می خواند (أُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ) وصف ممتازی که خداوند آن را برای یاوران رسول خدا صلی الله علیه وآله [۵]، حزب الله [۶] و کسانی که در قیامت از اعمال پربراری برخوردارند [۷] به کار برده است ، و این نشان از علو درجات آمران به معروف و ناهیان از منکر دارد.

سفید رویان و سیاه رویان محشر

آیات ۱۰۶ و ۱۰۷ به دو گروه از انسان ها می پردازد: گروه اول کسانی هستند که در قیامت با چهره ای نورانی محشور می شوند و گروه دوم هم کسانی اند که با چهره ای تاریک و سیاه در محشر حاضر می شوند. (يَوْمَ تَبْيَضُّ وُجُوهٌ وَتَسْوَدُّ وُجُوهٌ)

سفید رویان محشر همان هایی هستند که در دنیا تابع دین خدا بودند و از امتحان های الهی رو سفید بیرون آمدند .

در آیه ۳۸ سوره عبس نیز با تعبیری دیگر از آنها یاد شده است (وَجُوهٌ يَوْمَئِذٍ مُّسْفِرَةٌ ؛ در آن روز چهره هایی درخشان و نورانی است).

سیاه رویان محشر هم کسانی اند که تاریخ به سیاهی از آنها یاد می کند؛ یادی که با بی دینی و ستم به دیگران عجین شده است .

در آیاتی دیگر مانند ۴۰ عبس در باره آنها آمده است: وَوُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ غَیْرَةٌ ؛ و در آن روز، چهره هایی است که بر آنها غبار نشسته.

رمز پایداری

آیات ۱۲۰ تا ۱۲۲ درباره مقاومت و پایداری و بیان رموز ایستادگی و ماندن در برابر انواع ناملایماتی است که دشمنان برای جامعه اسلامی به وجود می آورند.

رمز اول: صبر (تَصْبِرُوا) ؛ رمز دوم: تقوا (تَتَّقُوا) ؛ رمز سوم: توکل (وَ عَلَى اللَّهِ فَلْيَتَّوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ)

این را هم اضافه می کند که اگر مردم این سه اصل را رعایت کنند دشمن به هیچ عنوان نمی تواند آسیبی به آنها برساند. (لَا يَضُرُّكُمْ كَيْدُهُمْ شَيْئًا)

معنای این سخن آن است که هر جا دشمن توانست به ما ضربه وارد کند برای آن بوده است که ما در یکی از این سه اصل وظیفه خود را به شایستگی انجام نداده ایم.

چهار گروه اهل احسان که خدا به آنها اظهار محبت کرده است

آیات ۱۳۴ و ۱۳۵ از چهار گروه نام می‌برند و برای آنها این دو ویژگی را ذکر می‌کنند: یکی اینکه اهل احسانند و دیگر آنکه خدا نسبت به آنها اظهار محبت کرده است.

گروه اول: کسانی که در گشایش و تنگ دستی انفاق می‌کنند. (الَّذِينَ يُنْفِقُونَ فِي السَّرَّاءِ وَالضَّرَّاءِ)

گروه دوم: کسانی که در عصبانیت، خشم خود را فرو می‌برند. (وَالْكَاظِمِينَ الْغَيْظَ)

گروه سوم: کسانی که از خطای مردم می‌گذرند. (وَالْعَافِينَ عَنِ النَّاسِ)

گروه چهارم: کسانی که چون کار زشتی مرتکب می‌شوند و یا بر خود ستم می‌کنند، به یاد خدا می‌افتند و برای گناهانشان طلب بخشش می‌کنند. (وَالَّذِينَ إِذَا فَعَلُوا فَاجِسَةً أَوْ ظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ ذَكَرُوا اللَّهَ فَاسْتَغْفَرُوا لِذُنُوبِهِمْ)

خداوند متعال با عبارتی که در قالب حصر بیان شده این گروه را اهل فلاح و سعادت می‌خواند (أُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ) و صف ممتازی که خداوند آن را برای یاوران رسول خدا صلی الله علیه و آله، حزب الله و کسانی که در قیامت از اعمال پرباری برخوردارند به کار برده است. و این نشان از علو درجات آمران به معروف و ناهیان از منکر دارد

از تعبیری که در این آیه شده چنین استفاده می‌شود که انسان تا به یاد خداست مرتکب گناه نمی‌شود؛ آنگاه مرتکب گناه می‌شود که به کلی خدا را فراموش کند و غفلت تمام وجودش را فرا گیرد؛ اما این فراموشکاری و غفلت در افراد پرهیزگار دیری نمی‌پاید، به زودی بیاد خدا می‌افتند و گذشته را جبران می‌کنند. [۸]

اگر رهبر نهضت از دنیا رفت

بسیار رخ می‌دهد که با مرگ رهبر یک مکتب، عقاید، باورها، احکام و دستوراتی که او بیان می‌کرد و با جدیت به دنبال پیاده کردن آنها بود، رفته رفته از سوی پیروانش با بی‌مهری روبه‌رو شده و گاه دچار تغییر و تبدیل می‌شود.

آیه ۱۴۴ که در رابطه با حوادث جنگ احد و شایعات مربوط به شهادت رسول خدا صلی الله علیه و آله نازل شده؛ مسلمانان را نسبت به خطر یاد شده هشدار داده و از تغییر روش بعد از او بر حذر می‌دارد.

آیه شریفه این پیام را دارد که در اسلام، فرد هدف نیست؛ بلکه همه وسیله‌اند برای برقراری احکام و قوانین الهی و سوق دادن مردم به سوی کمالات انسانی، از این رو آیه شریفه با صراحت و با لحنی توبیخی به عقیده‌ی فرد پرستی حمله ور شده و می‌فرماید: محمد [صلی الله علیه و آله] تنها فرستاده خدا است، پیش از او هم فرستادگانی بودند که از دنیا رفتند. آیا اگر او بمیرد یا کشته شود باید شما عقب‌گرد کنید و به آئین بت پرستی بازگردید؟ (أَفَأَمِنَ مَاتَ أَوْ قُتِلَ انْقَلَبْتُمْ عَلَىٰ أَعْقَابِكُمْ)

پی‌نوشت‌ها:

۱. المیزان فی تفسیر القرآن ۳/۳۵۵. علامه طباطبایی ره در پایان این بحث، تفسیر این آیه به اخبار تشریح سابق را بهتر از انشاء امضایی آن می‌داند.

۲. تفسیر نمونه ۳/۱۷

٣. ر.ك به وسایل الشیعة ٧/١١/كتاب الحج

٤. تفسير كنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ٣، ذیل آیه

٥. ٨٨/ توبه

٦. ٢٢/ مجادله

٧. ١٠٢/ مؤمنون

٨. تفسير نمونه ٩٩ /٣